

KÖROĞLU DESTANLARINDA KÖROĞLU VE BİNİTİNİN KIYAFET (ŞEKİL) DEĞİŞTİRMESİ

*Nedim BAKIRCI**

ÖZET

Kıyafet değiştirme, halk anlatmalarında sıkça görülen bir motiftir. Kişilerin kıyafet değiştirmesindeki sebep, tanınmama ve çeşitli sorunları bu vasıtayla çözmedir. Masal ve halk hikâyelerinde olduğu gibi Köroğlu Destanı'nda da kıyafet değiştirme, önemli bir fonksiyon üstlenmektedir. Köroğlu'nda zor bir durumdan kurtulma, esir olan birinin kurtarılması, bilgi toplamak için kıyafet değiştirilmesi vb. sebeplerle kıyafet değiştirilir. Köroğlu'nun kıyafet değiştirmesi hâlinde Kıratı da Köroğlu gibi şeklini değiştirip derviş atına dönüşür. Köroğlu Destanı'nın birçok varyantında gerek Köroğlu, gerek Kırat ve gerekse keleşleri kıyafet değiştirilerek birçok işin üstesinden gelmişlerdir.

Bu makalede, Köroğlu Destanı'nın çeşitli varyantlarında tespit edilen kıyafet (şekil) değiştirme motifi ve bu motifin fonksiyonları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köroğlu, Çamlıbel, kıyafet değiştirme, derviş, bezirgân, âşık.

DISGUISE OF KÖROĞLU AND HIS HORSE IN KÖROĞLU LEGENDS

ABSTRACT

Being in disguise (in clothes which conceal one's true identity) has been a common motive seen frequently in folk tales. The reasons why people are in disguise are to solve various problems by doing so and also not to be recognized by others. Being in disguise has an important function in Köroğlu Legend as it is in tales and folk stories. In Köroğlu Legends, disguise is adopted to get out

* Yrd. Doç. Dr. Niğde Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
nedimbakirci@hotmail.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 5/4 Fall 2010

of difficult situations, rescue captives or gather information etc. In the case of Köroğlu's disguise, his Kırat (the name of his horse) becomes a dervish's horse as his master does. In most of the variants of Köroğlu Legends, Köroğlu, his horse and his friends turn to disguise to get over troubles.

In this paper, the disguise motives found in Köroğlu Legend and its variants and their functions have been examined.

Key Words: Köroğlu, Çamlıbel, being in disguise, dervish, trader, scop.

Anlatmaya dayanan halk edebiyatı mahsullerini ayakta tutan, unutulup yok olmak ve başkalarıyla karıştırmaktan kurtaran, her birinde mutlaka yer alan temel öğeler arasında motifler bulunmaktadır (Sakaoğlu 1998: 121). Sözlü edebiyatta motifsiz bir metin düşünülemez. Çünkü her halk anlatması motifler üzerine kuruludur.

Kıyafet değiştirme, halk hikâyelerinde ve masallarda sıkça rastladığımız bir motiftir. Ancak destanlarda az rastlanılmasına karşılık özellikle Battal Gazi, Saltukname ve Köroğlu Destanlarında kıyafet değiştirmeye sıkça başvurulur. Kıyafet değiştirmenin altında tanınmama ve çeşitli sorunları kimliğini gizleyerek çözme amacı yatmaktadır.

Halk anlatmalarında kullanılan motiflerden kıyafet değiştirme hemen hemen bütün kültürlerde ortaktır. Ancak her kültür bu motifleri kendi değerleriyle harmanlayıp zenginleştirmiştir. Genel özellikleri bakımından uluslararası bir karakter taşıyan kıyafet değiştirme motifinin kullanılış biçimi ve şekli kültürlere özgüdür. Bu yönüyle kıyafet değiştirme motifi millî bir özellik taşır.

Anlatmanın seyrine yön veren bir motif olan kıyafet değiştirmeyi, şekil değiştirme ile karıştırmamak gerekir. Çünkü şekil değiştirme daha farklı bir özelliğe sahiptir. Özellikle masalarda görülen dua ve sihir neticesinde insanın çeşitli hayvanların şekline girmesi veya bir başka nesneye dönüşmesine “şekil değiştirme motifi” adını veriyoruz.

Motifi; “*Motif eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsurudur.*” (Thompson 1946: 415) diye tanımlayan Stith Thompson, kıyafet değiştirmeyi *Motif Index of Folk Literature* adlı eserinde K 1810 (*Deception by disguise / Hile ile kıyafet değiştirme*), K 1812 (*King in disguise / Tebdil-i kıyafet gezen*)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

padişah), K 1834 (*Multiple disguise: one person disguising successively seems to be many / Bir insan sırasıyla değişik insanların kılığına girer*) (Thompson 1966: 428-439) numaralarıyla göstermiştir. Burada gösterilen örnekler arasında Türk anlatmaları ile ilgili olanı yoktur.

Halk anlatmalarında kahramanlar niçin kıyafet değiştirirler? Bu sorunun cevabını maddeler hâlinde sıralamak mümkündür:

1. Kayıp olan biri(leri)ni bulmak için.
2. Zor bir durumdan kurtulmak için.
3. Kötülük yapanları tespit etmek için.
4. Zor bir işi yapabilmek için.
5. Padişahların memlekette nelerin olup bittiğini anlaması için.
6. İsteği dışında uzak kaldığı memleketine dönen kahraman olup bitenleri görmesi için.

Kıyafet değişikliği cinsiyetlere bağlı olarak da farklılık gösterir. Bunları da sık rastlanmalarına göre şöyle tespit edebiliriz:

1. Kadının erkek kıyafeti giymesi.
2. Erkeğin başka bir erkek kıyafetini giymesi.
3. Kadının başka bir kadın kıyafetini giymesi.
4. Erkeğin kadın kıyafetini giymesi (Sakaoğlu 1998: 124-126).

Köroğlu Destanı'nda (Türkmen rivayeti ve Anadolu sahası) yukarıda saydığımız maddelerden beşinci madde haricinde diğer maddelere rastlanılır. Hatta bu maddelerin dışında kıyafet değiştirme de söz konusudur. Aşağıda bunları verdiğimiz için yeniden belirtme ihtiyacı duymuyoruz. Ayrıca Köroğlu Destanı'nda cinsiyete göre yaptığımız tasnif içinde en çok görülen madde 2. maddedir. Yani Köroğlu anlatmalarında, daha çok erkeğin başka bir erkek kıyafetini giymesi motifi yer almaktadır. Ali Berat Alptekin'in "Köroğlu Hikâyesi'nin Bolu Beyi Kolundaki Millî ve Beynelmilel Motifler" (1983) adlı makalesi ile "Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı" (1990) adlı kitabında Köroğlu Destanı'nda yer alan motiflere de yer verildiğini hatırlatmak isteriz.

Masal ve halk hikâyelerinde olduğu gibi Köroğlu Destanı'nda da kıyafet değiştirme, önemli bir fonksiyon üstlenmektedir. Yiğitlikte rakip tanımayan Köroğlu, zaman zaman

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

kıyafet değiştirme ve kimliğini gizleme hilesine başvurarak zor durumlardan kurtulur ve düşmanlarını yenilgiye uğratar. Köroğlu bu tür durumlarda genellikle derviş kılığına girmeyi tercih eder. Bunun dışında çeşitli kıyafetler giyerek âşık, deli, seyis, sağdıç, vb. gibi kişiliğe bürünür. Üzerinde durulması gereken bir konu da Köroğlu kıyafet değiştirdiği zaman, atının da Köroğlu'nun kıyafetine göre şekil değiştirmesidir. Köroğlu derviş kılığına büründüğü zaman, Kırat da eşsiz bir at olmaktan çıkıp uyuz bir derviş atı hâline bürünür. Köroğlu'nun “derviş”, atının ise “derviş atı” şekillerini tercih etmelerinde, savaşçı kimliklerini gizleme gayesi ağır basmaktadır. Çünkü dervişler dünya işlerinden el etek çekmiş, savaşla, beyle, paşayla ilgisi olmayan kişilerdir.

Biz bu makalemizde Köroğlu'nun neyin kıyafetine, niçin girdiğinin cevabını bulmaya çalışacağız.

Köroğlu Destanı'nda tespit ettiğimiz kıyafet değiştirme motifinin Köroğlu tarafından kaç şekilde kullandığını maddeler hâlinde açıklamak istiyoruz:

1. Köroğlu, bir şey öğrenmek için kıyafet değiştirir.

Halk anlatmalarında bir şeyi öğrenmek için kıyafet değiştirmeye sıkça başvurulur. Masallarda ve halk hikâyelerinde olduğu gibi Köroğlu Destanı'nda da Köroğlu, kendi çayırıklarında birçok çadırın kurulu olduğunu görünce bu çadırların kime ait olduğunu ve niçin oraya kurulduğunu öğrenmek amacıyla kıyafet değiştirir. Bu olay Köroğlu'nun Bolu Beyi Kolu'nda şu şekilde anlatılır:

Köse Kenan'a sinirlenen Köroğlu, atına atlayarak oradan uzaklaşır ve Boz Kule denen yere gelir. Köroğlu'nun canı sıkıldığında hep buraya gelirdi. Bu yerden Köroğlu elinde bulunan bütün çayırıkları, ekili dikili alanları görürdü. Köroğlu Bozkule'ye çıkınca çayırıklarda çadırların kurulu olduğunu görünce kıyafet değiştirerek atını çadırlara sürüp gider. Nöbetçilerden birine çadırların kimin olduğunu sordu.

“Efendim bu çadırlar Anka Bezirgân'ındır. Padişahın otağıdır.” dediler.

Köroğlu bu sözlerin arkasını dinlemedi. Atını sürdü, Anka Bezirgân'ın çadırının önüne geldi. Çadırın kapısından başını uzattı baktı ki içerde bir adam. Adam değil dağ. Boynu boğazı kıpkırmızı. Ağzında bir lüle, iki okka tütün basmış kullepliıyor...

Köroğlu düşündü taşındı; “Ben şu adama bağırsam çağırsam korkacağa benzemez. En iyisi şuna hemen birkaç tane türkü

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

söyleyeyim, belki şaşkınlığına gelir de isteklerimi verir.” Köroğlu böyle düşündü hemen sazına el attı. Bezirgân “Yahu bu derviş mi, deli mi, divane mi? Dur bakalım ne diyecek?” düşüncesiyle ses çıkarmadı.” (Kaftancıoğlu 1979: 2-3).

Köroğlu türküsünü söylerken Bezirgân onun Köroğlu olduğunu anlar ve hemen atına atlayıp meydana çıkar. Köroğlu bu kadar adamın içerisinde Bezirgân’a bir şey yapamayacağını anlayınca çadırlardan uzaklaşmak ister ama Bezirgân buna izin vermez ve Köroğlu’na elindeki üzenğiyle vurarak onu yaralar. Daha sonra Köse Kenan’la Ayvaz yetişir. Köroğlu’nu kanlar içinde gören Ayvaz’ın akli başından gider ve Anka Bezirgân’ı hemen altına alıp başını kesecekken Köroğlu müdahale eder. Köroğlu Bezirgân’ı bağışlar ve mallarına el koyarlar.

Aynı hikâyenin bir başka yerinde, Köroğlu Çamlıbel’de Boz Kule’ye çıkıp çevreyi gözlerken Anka düzlüğünde birçok çadırın olduğunu görür. Çardaklı’ya döner ve derviş kıyafetini giyerek çadırların kime ait olduğunu öğrenmeye çalışır. Köroğlu, çadırların yanına varınca askerler kim olduğunu sorarlar. Köroğlu da derviş olduğunu, yedi yıl Köroğlu’nun yanında kaldığını söyler. Köroğlu, Bolu Paşa’nın yanına götürülünce hem Köroğlu hem de Kırat farklı bir ruh hâline bürünürler. Çünkü derviş kılığında olan Köroğlu bir piri fani gibi davranır. Bu davranış sadece Köroğlu için değil aynı zamanda Kırat içinde geçerlidir. Türk halk anlatmalarında kahramanın en büyük yardımcısı hiç şüphesiz attır. Kahraman sıkıntıya düştüğünde onun sıkıntıdan kurtulmasını sağlayan da attır. Eğer kahraman kıyafet değiştirmişse o kıyafete uygun olarak at da şekil değiştirir. Niğde’den derlenmiş olan Geyik Sütü adlı masalımızda Keloğlan, padişahın sarayına kaz çobanı olarak girer ve padişahın küçük kızıyla evlenir. Padişah hastalanınca geyik sütünün padişahı iyileştireceği öğrenilir. Bunun üzerine padişahın diğer damatlarıyla beraber Keloğlan da geyik sütünü aramaya gider. Aslında çok güçlü ve güzel olan at, Keloğlan’ın dış görünüşüne uygun bir şekle bürünür. Şehrin dışına çıkılınca at eski hâline döner (Bakırcı 2006: 288-289). Masallarımızda görülen bu durum, Köroğlu’nda da karşımıza çıkmaktadır. Destanda Köroğlu ve Kırat’taki değişim şöyle tasvir edilmektedir:

“Dervişin karşılık vermesine fırsat bırakmadan alıp Bolu Paşanın karşısına diktiler. Köroğlu attan zorlukla indi, yardım ettiler. Kırat hemen çadırın önüne yattı, dört ayağını da uzattı. Ha öldü ha ölecek! Neredeyse, çekin ölüsünü bir dereye, denecek durumdaydı Kırat, gözleri yumuk kıpırdamaz oldu.” (Kaftancıoğlu 1979: 19).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Kızıroğlu Mustafa Bey Kolu'nda da Köroğlu, Kızıroğlu'nun esir edildiği Afganistan topraklarına gidip hakkında bilgi toplamak için derviş kıyafetine bürünür. Kırat da Köroğlu gibi şeklini değiştirir. Kırat gider yerine Arap atı gelir (Kaplan-Akalın-Bali 1973: 425).

İşte Köroğlu'nun derviş kıyafetine girmesi ve perişan bir vaziyette derviş gibi davranmasına karşılık, Bolu Beyi Kolu'nda, Kırat da bir derviş atıymış gibi ha öldü ha ölecek misali bir at şekline bürünür. Buna karşılık Kızıroğlu Mustafa Bey Kolu'nda ise Kırat, Arap atı gibi bir hâl alır. Her iki hikâyede de Köroğlu'nun giyimine göre at da kıyafet değiştirmiştir.

2. Köroğlu derviş kılığına girerek fermanları toplar.

Köroğlu'nun Bezirgân'a yaptıklarını duyan padişah, Köroğlu'nun yakalanıp kellesinin payitahta gönderilmesi hakkında ferman çıkarır. Bunun üzerine Köroğlu, fermanları toplamak için derviş kıyafetine girer. "*Köroğlu'nun hangi kıyafette dolaşacağını Ayvaz bilirdi. Çarık, çorap, derviş hırkası, küçük bir yatağan...*" (Kaftancıoğlu 1979: 8) Ayvazın getirdiği kıyafetleri giyen Köroğlu, önce Mısır'a sonra da Yemen, Şam, Halep, Basra, Bağdat, Dağıstan ve Erzurum'a gider.

İlkin Mısır valisini derviş kılığında ziyaret eder. Valinin sarayının önüne gelen Köroğlu'nu nöbetçiler içeriye almazlar. Bunun üzerine derviş Köroğlu, bağırıp çağırarak vali paşayla görüşmek istediğini söyler. Mısır valisi sesleri duyar ve dervişin içeri alınmasını ister.

"-Bırakın bana gelsin dedi.

Köroğlu paşanın konağına daldı. Taa dış kapıdan yerlerde sürünmeye, orayı burayı öpmeye başladı. El öptü, etek öptü...

Vali bırakmadı:

-Aman derviş baba, aman beni günaha sokma! Siz gerçek kimselersiniz, erenlersiniz. Bize hayır dualar edin yeter. Ne demek el ayak öpmek, el etek öpmek...

Vali paşa yerine oturdu, Köroğlu da diz çöktü karşısına.

-Derviş baba nerden gelirsin, nerelisin? Sıkıntın nedir? Söyle bana hemen gerekeni yapayım, asayım, keseyim..."(Kaftancıoğlu 1979: 10)

Derviş çok yorgun olduğunu bir kahve içtikten sonra meramını anlatacağını söyler. Kahveler gelir. Derviş bir yudumda kahveyi içer ve bununla doymayan derviş iki kova suda kaynatılmış

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

üç okka kahve getirilmesini ister. Bunun üzerine iki kova suda kaynatılmış kahve getirilir. Köroğlu iki kova su ile kaynatılmış kahveyi bir dikişte içer. Bunun üzerine paşa dervişten şüphelenir. Neticede derviş kendisinin Köroğlu olduğunu açıklar ve padişahın yazdığı fermanı almaya geldiğini, bu sırrın ikisi arasında kalması gerektiğini, aksi takdirde kendisini öldüreceğini söyler.

Köroğlu kendisi hakkında tutuklanıp kellesinin payitahta getirilmesi yönünde ferman çıkaran padişaha bile yardım edecek kadar vatanperverdir. Köroğlu, her ne kadar Köse Kenan'ın teşvikiyle padişahın yardımına gitmiş olsa bile üzerinde yaşadığı topraklar onun için kutsaldır. Padişah Köroğlu'nun kellesini isterken Köroğlu ve keleşleri vatani savunmak için kıyafet değiştirerek padişahın yardımına koşarlar. Köroğlu, padişahın savaşa gireceği haberini alınca on sekiz bin yiğidini yanına alarak İstanbul'a gelir ve savaşın yapılacağı yeri öğrenir. Daha sonra on sekiz bin yiğit ve Köroğlu kıyafet değiştirerek savaş meydanına gelir ve onların Çamlıbelli olduğu anlaşılmamaktadır. Padişahın yiğitlerini alt eden düşman yiğidi meydan okuyunca üstü başı perişan Köroğlu hemen meydana at sürer. Düşman yiğidini bir hamlede alt eder (Kaftancıoğlu 1979: 13). Sonuç olarak Köroğlu ve keleşleri sayesinde padişah savaşı kaybetmekten kurtulur. Padişah onun Köroğlu olduğunu öğrenince Çamlıbel'in tapusunu ona verir.

3. Köroğlu, Ayvaz'ı kaçırmak veya adamlarını esaretten kurtarmak için Kürt kıyafeti giyer.

Çamlıbel'e Meyve Ağaçlarının Dikilmesi adlı hikâyede Köroğlu, Ayvaz'ı kendine keleş yapmak için Kürt kıyafetine girerek İstanbul'a gider. Köroğlu istese doğrudan gider Ayvaz'ı alıp getirebilirdi. Ancak olayın akışına uygun olarak Kürt kıyafetini giymeyi seçer. Ayvaz'ın babası kasap olduğu için keseceği hayvanları Kürtlerden alır. Bunu öğrenen Köroğlu da Ayvaz'a ulaşmanın yolunun Kürt kıyafetini giymek olduğuna karar verir. Kürt kıyafetini giyen Köroğlu, tanınmamak için konuşmasını da değiştirerek bir Kürt gibi konuşur.

Köroğlu, Çamlıbel'e meyve bahçesi diktirir. Bu meyve bahçesine bakması için de bir bahçeci tutar. Bahçeci, bahçeden elde ettiği bir elmayı Köroğlu'na bahçesinin ilk meyvesi olarak sunar. Köroğlu buna çok sevinir. Bu sevincini keleşleriyle paylaşır ve üç defa “*Bu alma güzeliğinde güzel bir şey gördünüz mü?*” diye sorar. Keleşler de görmediklerini söyleyerek tasdik ederler. Ancak bahçecinin her soruşunda sesiz kalmasını merak eden Köroğlu, bahçeciye der ki:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

“Bahcacı başı niye ses çıkarmadan oturuyorsun?”

Bahcacı:

“Beyim bu almadan güzel kim var diyorsun, herkes tasdik ediyor, hâlbuki ben öyle görmüyorum. Bu almadan kat kat güzel bir genç var ki adına Ayvaz derler. Gendi Üsküdar’da kasap başının oğlu...”

Bahçeciden bu haberi öğrenen Köroğlu, Kırat’ına atlayarak İstanbul’a doğru yola çıkar. Yolda çobanlara rastlar. Çobanlardan Ayvaz’ın yerini öğrenir ve Köroğlu, bir Kürt çobanla elbiselerini değiştirerek Kürt kılığına girer.

Üsküdar’a varan Köroğlu, Ayvaz’ı bulur ve kendini Kürtoğlu diye tanıtır. Ayvaz’la arkadaş olur. Köroğlu, Ayvaz’ın babasıyla anlaşır ve Ayvaz’a da dört boynuzlu bir koç hediye edeceğini belirtir. Şafak vakti Ayvaz’la beraber koyunların yanına doğru yola çıkar. Yolda Ayvaz’ı oyuna getirerek terkisine atıp ellerini bağlar. Çamlıbel’e doğru atını sürer (Bayaz 1981: 39-65).

Köroğlu, Ayvaz’ı kaçırmak için Kürt kıyafetini giydiği gibi, Erzurum Seferi adlı hikâyede de adamlarını esaretten kurtarmak için Kürt kıyafetini giyer. Köroğlu’nun Kürt kıyafetini giymesinin sebebi asıl kimliğini saklayıp adamlarını kurtarmak içindir. Köroğlu, niye ve niçin Kürt kıyafeti giymiştir? Aşağıya aldığımız bölümden de anlaşılacağı gibi Mahmudu Bezirgân, Köroğlu’na Kürt kıyafeti giymesini önermiştir. Bu öneriyi kabul eden Köroğlu, Kürt kıyafetini giyerek Bolu Beyi’nin huzuruna çıkar.

Bolu Beyi Köroğlu’nun adamlarını esir alır. Köroğlu askerleriyle adamlarını aramaya çıkar ama bir türlü izlerini bulamaz. Tam ümidini kesmişken bir atlı dört nala Köroğlu’nun yanına gelerek adamlarının Bolu Beyi’nin esiri olduğunu söyler. Bunun üzerine ne yapacağını kara kara düşünen Köroğlu’nun imdadına Mahmudu Bezirgân yetişir ve ona der ki:

“Bak beyim, benim aklıma bir iş geldi. Sen bir Kürt kılığına girersin. Bolu Beyinin huzuruna çıkarsın. Bir Kürt Türkçeyi nasıl konuşuyorsa öyle konuşur, Bolu Beyine ufak yollu bir hediye getirirsin ve beye “Köroğlu’nun beylerini dutup zindana koyduğun için sana teşekkürle geldim lo kurban.” dersin. Sen ne konuşursan ben de geliştirim. Bir çaresine bakarız.” (Bayaz 1981: 261).

Köroğlu, bezirgânın dediklerini aynen uygular. Bolu Beyi’nin güvenini kazanan Köroğlu, esir olan keleşlerini kurtarır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

4. Köroğlu, Afganistan hükümdarının torunu Esebalî'yi derviş kıyafeti giyerek kaçıır.

Kızıroğlu Mustafa Bey Kolu'nda Köroğlu, büyüdüğünde çok güçlü biri olacağını düşündüğü Esebalî adlı çocuğu kaçırmak için derviş kıyafetini giyer. Bu çocuk sıradan bir çocuk değildir. Afganistan şahının torunudur. Onu gerçek kimliği ile kaçırmak bir orduyu karşısına almak demektir. Köroğlu bunu bildiği için, çocuğu sessiz sedasız kaçırmamanın yolunun kıyafet değiştirmek olduğunu bilir. Bu sebeple Köroğlu derviş kıyafetini giyer ve çocuğu kaçıır. Bunu yaparken de en büyük yardımcısı Kırat'ıdır. Bu durum kolda şöyle anlatılmaktadır:

“... nihayet tebdil-i kıyafet olup, doğru Afganistan toprağına gelip göz altı ettiği o yedi yaşında olan Esebalî'yi zaten durduğu mevkiyi gününden evvel plana almış, göz altı etmişti. Kuşluk zamanı idi, cariyeye elinde gezdirirken, Kırat'ın tergisine bir derviş kıyafetinde alıp çocuğu, Kırat'ı sürüp, berhava olup, haydi bakalım etti.” (Kaplan-Akalm-Balı 1973: 443).

5. Köroğlu, Döne Hatun'u almak veya Telli Nigar'ı bulmak için derviş kılığına girip fala bakar.

Köroğlu, evlenmek istediği kadınları “Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle istemez.” Çünkü evi barkı olmayan bir adamdır Köroğlu. Bunun için de evleneceği kadınları normal yoldan alamayacağını bilen Köroğlu, evleneceği kızları kıyafet değiştirerek kaçırmaya yoluna başvurur. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da Köroğlu'nun derviş kıyafetini giyip fal bakmasıdır. Aslında dervişler fala bakmaz. Ancak bu derviş diğer dervişlerden farklıdır, saz çalır irticalen şiir de söyler. Bu açıdan bakıldığında bu hikâyede Köroğlu kam, bahşi veya şaman görevini de üstlenmiş olur.

Dellek Deli Hasan'ın Çamlıbel'e Gelişi adlı hikâyede Köroğlu, Döne Hatun'u almak için kocakarıyla Döne Hatun'un memleketine gelir. Köroğlu, kocakarıdan Döne Hatun'a fal baktığını söylemesini ister. Kocakarı, Döne Hatun'a on beş yıldır gurbette olan oğlunun döndüğünü ve çok güzel fal baktığını söyler. Döne Hatun da oğlanı kendisine göndermesini ve falına baktıracağını belirtir. Köroğlu, kocakarıdan bu haberi alınca çarşı pazar dolaşır ve bir Mevlâna dervişine rastlar. Dervişin ayaklarına kapanıp babadan kalma bir kır atının olduğunu, bu atın üç gündür sancılar içinde kıvrandığını, hekimler ve baytarların çare bulamadığını ve kendisini tavsiye ettiklerini söyler. Bunun üzerine dağ gibi delikanlının ayağına kapandığını gören derviş, Köroğlu'nun isteğini kabul eder. Hikâyede Köroğlu, dervişin kıyafetini şu şekilde alır:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

“Köroğlu, dervişi garinin evine götürdü, Gıratın bulunduğu ahıra barabar girdiler. Köroğlu elini uzadıp dervişin boğazından yakaladı, dervişi sesini çıkartmadan boğdu. Dervişin sırtından elbisesini çıkarıp gendi sırtına geydi, yukarı gata çıktı.” (Bayaz 1981: 92).

Derviş kılığında fala bakan Köroğlu, Döne Hatun’un huzuruna çıkar ve ona saz eşliğinde ilanaşk eder. Bunun üzerine Köroğlu kör kuyuya hapsedilir. Köroğlu, hileyle Döne Hatun’u kandırır ve kuyudan kendini çıkarttırır. Derviş kılığındaki Köroğlu, Döne Hatun’a şiirle Köroğlu olduğunu anlatır ve Döne Hatun bu duruma çok sevinir. Daha sonra Köroğlu, Döne Hatun’u terkisine atarak Çamlıbel’e doğru yola çıkar.

Köroğlu’nun Oğlu Hüseyin Bey Kolu’da da Köroğlu, bir nineden kendisine layık güzelin Dağıstan’da olduğunu öğrenir. Bu dünya güzeli kız Telli Nigar’dır ve nineyi elçi olarak Köroğlu’na gönderen de kendisidir. Köroğlu’nun kıyafetini değiştirmesi hikâyede şöyle anlatılmaktadır:

“Bundan sonrası Köroğlu’nun yapacağı işti. Dinlemedi bile. Hemen nineyi Çardaklı’da bıraktı, atını, heybesini, kılığını, giyimini, uydurdu, çıktı yola...” (Kaftancıoğlu 1979: 115; Kaplan-Akalın-Bali 1973: 85).

Yukarıda Köroğlu’nun hangi kıyafeti giydiği açıklanmamıştır. Ancak hikâyenin ilerleyen kısımlarında hangi kıyafeti giydiği, Köroğlu’nun ağzından dile gelir. Köroğlu uzun süre dolaşır ve Dağıstan’ı bulamaz, Çardaklı’ya geri dönmeye karar verir. Ora senin bura benim derken bir dağın başına gelir ve karşısında bir şehir görür. Atını şehre doğru sürer. Önüne birkaç adam çıkar. Köroğlu’na kim olduğunu sorarlar. Köroğlu da onlarla konuşür. Bu konuşmalardan Köroğlu’nun hangi kıyafeti giydiği anlaşılmaktadır:

“Köroğlu başlar öksürmeye:

-Öhü, öhü, öhü...

Ardı arkası yok.

Adamların sabrı tükenir:

-Bre ihtiyar böyle hastasın da ne diye gezersin?

Köroğlu birkaç öksürük daha sıralar:

-Öhü, yavrum öhü, şey öhö yavrum, ben yaşlıyım, dilenciyim, dervişim, öhö... yolum buraya düştü. Kimse konuk etmez, yoksulluk kötü...” (Kaftancıoğlu 1979: 116).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Adamlardan geldiği yerin Dağıstan olduğunu öğrenir ve rahat bir nefes alır. Adamlar, Köroğlu'nu Telli Nigar'a götürürler. Telli Nigar'ın güzelliği karşısında aklı başından gider. Telli Nigar'a Koç Köroğlu olduğunu açıklar ve murat alıp murat verirler.

6. Köroğlu Gürcistan'daki yedi güzeli getirmek için bezirgân kıyafetini giyer.

Dellek Deli Hasan'ın Çamlıbel'e Gelişi adlı hikâyede Köroğlu, Mahmudu Bezirgân'dan Gürcistan'da yedi güzelin olduğunu öğrenir. Köroğlu, bunları Çamlıbel'e getirmek için bezirgân kılığına girer. Yine Köroğlu güç, kuvvet kullanmadan amacına ulaşmak için kıyafet değiştirir. Bu defa seçtiği kıyafet, işin zorluğuna göre değişmiştir. O tek başına değil, keleşlerini de yanına alarak bir bezirgân kılığında Gürcistan'a gider. Kıyafet değiştiren sadece Köroğlu değildir. Aynı zamanda yanında götüreceği keleşleri de Köroğlu gibi bezirgân kıyafeti giyerler. Böylece dikkat çekmeden Gürcistan'a girmenin yolu bulunmuş olur. Bu durum hikâyede de şöyle anlatılmıştır:

“Sözü uzatmayalım, her şey hazır oldu. Köroğlu azap urbasını geydi, her beş ata bir yiğit tayin oldu, yeddi bin hayvanla barabar, bezirgân kıyafetiyle Çamlıbel'den çıkıp ver elini Gürcistan deyip, yollarına revan oldular.” (Bayaz 1981: 130).

7. Köroğlu sağdıç kılığına girerek Şemsinur ve kırk kızın yanına gider.

Köroğlu'nun Kamber Kolu'nda, Kamber'in karısı Şemsinur ve kırk kız haramibaşı tarafından kaçırılıp Selvihan bağlarına götürülür. Kamber'le karşılaşan Köroğlu, Kamber'in sıkıntısını öğrenir ve ona yardım edeceğini söyler. Köroğlu ve yiğitleri İran şahının memleketi İsfahan'a gelirler. Köroğlu, şahın huzuruna çıkarak kırk bir kızın ne durumda olduklarını görmek için şahtan izin ister. Şahın huzurundan ayrılan Köroğlu, dışarıya çıkınca bir İsfahanlı'yla karşılaşır:

“Yavrum, gel yanıma bakayım, dedi, bu ülkenin sağdıç giyimi nasıldır?” diye sordu.

İsfahanlı “Baş böyle sarılır, şalvar böyledir, cepken böyledir.” diye anlattı. Köroğlu kılık değiştirdi, oldu sağdıç. Yürüdü kızların yanına.” (Kaftancıoğlu 1979: 272). Kızlarla bir süre sazlı sözlü sohbet ettikten sonra Köroğlu olduğunu açıklar. Köroğlu, kızları alarak Bayburt'a gelir.

8. Köroğlu, esir olan koçakları hakkında bilgi toplamak için derviş kılığına girer.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Köroğlu'nun Bağdat Kolu'nda, cıvası olan turnayı avlamak için, Köroğlu'nun yedi yiğidi Bağdat'a gider. Bunun haberini alan Şeyh oğlu Şeyh Abbas, yedi yiğidi esir eder ve onları idam edeceğini ilan ettirir. Köroğlu da yedi yiğidini kurtarmak için derviş kıyafetini giyer:

“Köroğlu, Kırat'ı boyayıp, bir al at edip, derviş kıyafetinde Bağdat'tan içeri girerek, o günsü gün öğleden sonra idi, Köroğlu girdi Bağdat'a.” (Kaplan-Akalın-Bali 1973: 312).

Burada Köroğlu'nun kıyafet değiştirmesine karşılık, Kırat şeklini değiştirmemiştir. Kırat'ın rengini ve görünüşünü değiştiren Köroğlu'dur.

9. Köroğlu, Cihan Şah'a esir düşen oğlu Hüseyin'i kurtarmak için derviş kılığına girer.

Köroğlu'nun Oğlu Hüseyin Bey Kolu'nda Hüseyin Bey, Cihan Şah'ın kızı Zeycan'a âşık olur. Onu almaya giderken esir düşer. Bunun üzerine Köroğlu, keleşlerini de alarak Tiflis'in yolunu tutar. Tiflis'e yakın bir yere varınca Köroğlu kıyafetlerini değiştirir. Köroğlu'nun kıyafet değişimi metinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Köroğlu göz açıp yumana dek Tiflis ülkesine vardı. Kosor tepeye ulaştı. Köroğlu attan indi. Atın takımlarını aldı, terini sildi. Takımları bir kayanın altına sakladı, atı saldı dağlara. Derviş giyimine büründü. Sazını aldı, Tiflis'e girdi.” (Kaftancıoğlu 1979: 154).

Derviş kıyafetindeki Köroğlu, oğlu Hüseyin'i darağacından kurtarmayı başarır. Köroğlu kıyafet değiştirip derviş olmasına rağmen sazını yanından ayırmamıştır. Çünkü meramını sazla anlatmaktadır. Böylece kimliğini saklaması daha da kolaylaşır.

10. Köroğlu, kılık değiştirerek Demircioğlu'nu kurtarır.

Köroğlu'nun yiğitlerinden Demircioğlu, Cafer Paşa'ya esir düşer. Köroğlu'nun parmağındaki yüzük kararınca, Demircioğlu'nun sıkıntıda olduğunu anlar. Köroğlu, keleşlerini alarak Erzurum'un yolunu tutar. Köroğlu *“Erzurum'a yaklaştı. Köroğlu kılık değiştirdi, giyim kuşamını çıkardı. Paşanın yanına vardı.”* (Kaftancıoğlu 1979: 196). Köroğlu, paşadan Demircioğlu'nu kedisinin asması için izin alır. Parola olarak da atının üç defa ayağını yere vurmasını seçer. İşaret verilince keleşler ortaya çıkar ve Demircioğlu asılmaktan kurtulur.

Burada Köroğlu'nun hangi kıyafeti giydiği belirtilmemiştir. Bu detay, anlatıcı tarafından unutulmuş olabilir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

11. Köroğlu, Köse Kenan ve Hasan Bey'i esaretten kurtarmak için deli-derviş kılığına girer.

Köroğlu'nun Oltu Kolu'nda, Köroğlu kimliğini saklamak için derviş kıyafetini giyer, üstelik deli bir derviş olur. Böylece ne yaparsa yaparsın çevresi tarafından hoş karşılanacaktır.

Bir derviş Tamara Sultan ve oğlu Kenan Sancaktar'ın Oltu halkına çok eziyet ettiğini söyler ve yardım isteği üzerine Köroğlu, bu iş için Köse Kenan'ı ve oğlu Hasan Bey'i görevlendirir. Köse Kenan, Hasan Bey ve beraberindeki yiğitler Tamara Sultan'ın tuzağına düşerek esir olurlar. Köroğlu, rüyasında oğlu Hasan'ın bir kuyunun içinden kendisini çağırdığını görür. Bunun üzerine Köroğlu, keleşlerini alarak Oltu'ya doğru yola çıkar. Oltu şehrinin yakınına geldiğinde Köroğlu Ayvaz ve Lelevütlü'ye:

“İkiniz bu ormanda durun, benim Kırat'ı da yanınıza alın, ben ilahiler çekeyim, şehrin içinde beni efsane (budala) biri sansın, taşlasın, gülsün eğlensinler, ben de durumu anlayayım. Keleşlerin durumunu öğreneyim... Gerektiğinde ben bir türkü söylerim, bir gazel okurum, bu sesi sizden önce Kırat duyar, kişner, ayağını yere vurur, eşinir. O zaman Kırat'ı bırakın, arkasına takılın. O geleceği yeri bilir, dedi.

Köroğlu bir bacağına birkaç arşın kendirle sardı, yakasını paçasını yırttı, kirletti, eski püskü içinde ölümcül bir derviş oldu. Kılıcını şalvarının içine soktu. Aksayarak topallayarak düştü yola... Elinde bir kitap, ağzında gülünç bir gazel...” (Kaftancıoğlu 1979: 323-324) şeklinde Köroğlu'nun kıyafet değiştirmesi tasvir edilir. Kendisine taş atan çocuklardan Köse Kenan ve oğlu Hasan ile ilgili bilgi alır. Daha sonra Köroğlu, yüksek sesle bir gazele başlayınca Kırat ve keleşler imdada yetişir. Böylece Köse Kenan, oğlu Hasan ve yüz elli keleşini Tamara Sultan'ın elinden kurtarır.

Hikâyeler içerisinde kıyafet değiştirme ile ilgili en detaylı bilgi bu hikâyede verilmiştir.

12. Köroğlu, âşık kılığına girerek Kocabey ve Ayvaz'ı kurtarmaya gider.

Halk anlatmaları içerisinde en hoş görülmesi tiplerden biri hiç şüphesiz âşıktır. Âşık, evliyadan sayıldığı için halk tarafından hürmet edilir ve saygı gösterilir. Bu hususu çok iyi bilen kahramanlar, âşık kıyafetinde destursuz her yere girer çıkarlar. Bunun en güzel örneğini Dede Korkut Hikâyeleri'nden Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu'nda görüyoruz. Beyrek, on altı yıl esir kaldığı Bayburt Hisarı'ndan kaçıp yurduna dönerken, yolda Banu Çiçek'in düğününe

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

giden bir ozanla karşılaşır. Atını verip ozanın kopuzunu alır. Beyrek, yavuklusunun düğününe, bir eski çuval bularak boynuna geçirir ve deli ozan kılığına girerek gider. Güveği ve diğer beyler ok atma yarışmasındadırlar. Beyrek okla güveğinin yüzüğünü vurur ve parçalar. Oğuz beyleri bunu görünce el çırpırlar, gülüşürler. Kazan Bey, Beyrek'i huzuruna çağırır. Dileğini sorar, Beyrek; "*Sultanım beni bıraksan da şölen yemeğinin yanına varsam, karnım açtır, doyursam.*" der. Kazandan izin alan Beyrek, karnını doyurduktan sonra şölen yemeğini dağıtır. Kazan'a söylerler, Kazan sesini çıkarmaz. Beyrek kadınların yanına varır. Kazan'ın hanımı Burla Hatun kızınca Beyrek Kazan'dan buyruk olduğunu, kimsenin karışamayacağını söyler. Burla Hatun sorar. Beyrek de der ki. "*Hanım maksadım odur ki kocaya varan kız kalksın oynasın, ben kopuz çalayım.*" Banu Çiçek yerine başkalarını oyuna kaldırırlar. Beyrek her oynayan kadının gerçek gelin kız olmadığını hicivli bir şekilde çalıp dile getirir. Sonunda yavuklusu Banu Çiçek oynamaya çıkınca Beyrek, kendini tanıtır ve Banu Çiçek Beyrek'in ayağına kapanır (Ergin 2001: 79-87).

Yukarıda bahsettiğimiz âşık kıyafetini giyme motifine Köroğlu'nun Koca Bey Kolu'nda da rastlıyoruz. Köroğlu, âşık kıyafetini giyerek Kocabey ve Ayvaz'ı kurtarmaya gider. Bu kıyafetle imtiyazlı olacağını düşünen Köroğlu, her yere rahatça girip çıkar. Böylece Köroğlu, rahat hareket ederek adamlarının tutulduğu yeri öğrenir ve onları nasıl kurtaracağını planlar. Hatta Kocabey ve Ayvaz darağacında iken sazı ile çalıp söyleyerek keleşlerini çağırır ve kimse onun Köroğlu olduğunu anlayamaz.

Köroğlu, Kocabey ve Ayvaz'ı Acem kızı Hezeran Bülbülü'nü getirmesi için İran'a gönderir. Kızı alıp Çamlıbel'e dönmek üzere yola çıkan Kocabey ve Ayvaz, Mamaş Bezirgân'la savaşırlar. Mamaş canını zor kurtarır ve İstanbul'a padişaha gelerek Kocabey'i ve Ayvaz'ı şikâyet eder. Padişah ordusu Kocabey'i ve Ayvaz'ı esir alarak İstanbul'a getirir. Bir Türkmen vasıtasıyla Kocabey ve Ayvaz'ın İstanbul'da esir olduğunu öğrenen Köroğlu, keleşlerini de alarak yola çıkar. İstanbul'a varan Köroğlu "*Kılık değiştirdi, aldı sazını, düştü sokaklara. Yanık yanık âşık kılığında sokak sokak saz çalmaya başlar. Duyanlar işitenler sordular.*"

-Âşık böyle sızlamak olmaz. Derdin nedir? Söyle iletelim padişahımıza, elbet bir çaresini bulur.

Köroğlu:

-Benim derdimi siz anlatamazsınız, beni götürün padişahımıza, dedi." (Kaftancıoğlu 1979: 297-298). Âşığı padişahın

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

huzuruna çıkarırlar. Köroğlu, kendini yerden yere atar. Padişah, onun Köroğlu olduğunu anlamaz. Ertesi sabah Kocabey ve Ayvaz darağacının yanına getirilir. Âşık Köroğlu, sazıyla keleşlerini çağırarak, Kocabey ve Ayvaz'ı darağacından kurtarır. Köroğlu Hezeran Bülbülü'nü de unutmaz. Kırat'ını Hezeran Bülbülü'nün olduğu yere sürer ve kızı atın terkisine alarak rüzgâr gibi sürüp Çamlıbel'e gelir.

Köroğlu'nun Kamber Kolu'nda Köroğlu, sazını alarak bir âşık kılığında Şemsinur'un babası Şahin Bey'in sarayına varır. Şahin Bey gördü ki bir adam... *“Bir adam ille eşkıya dese değil, yiğit dese değil... Kırık parçadan bir acaip adam.”* (Kaftancıoğlu 1979: 275). Şahin Bey bile âşık kıyafeti ile gelen Köroğlu'nu tanıyamaz. Aynı zamanda şaşırıktan da kendini alamaz. Ancak şiirle kendini tanıttıktan sonra Şahin Bey, onun Köroğlu olduğunu anlar.

13. Köroğlu, kaçırılan Kırat'ını bulmak için dilenci kılığına girer.

Türkmenistan'da anlatılan Moruk Kadın adlı hikâyede Köroğlu'nun yanına sığınan çok yaşlı bir kadın Kırat'ı çalar. Bunu öğrenen Köroğlu, dilenci kılığına girerek Kırat'ı bulmak için yola çıkar. Yolda Köroğlu kendi çobanlarıyla karşılaşır ve çobanlar, Köroğlu'nun durumunu şöyle anlatırlar:

“Bu yaya kim? diye çobanlar koşup geldiler yanına. Gördüler ki Göroğlu ağası. Başında Külâh, omzunda cübbe, elinde himmet sopası, koltuğunda bedbaht kabak, kalender libasını giymiş.” (Nurmemmet 1996: 25).

Daha sonra da çobanlar ile Köroğlu arasında dilenci kılığına niye girdiği konusunda şu konuşma geçer:

“Hey ağa, bu ne hâl? Bu kadar malı dünyan meydanda gezerken nefsine “Dur.” diyemeden yine dilencilğe mi çıktın?”

“Hayır ya çobanlar, dilencilğe çıkmadık. O moruk kadın Nişafurlu imiş, Kırat, Nişafura gitmiş, ben peşinden kalender olarak varıyorum.” (Nurmemmet 1996: 25).

Köroğlu, dilenci kılığına girdikten sonra Nişafur'da oranın kalenderleriyle arkadaş olur. Daha sonra da bir Azerbaycanlı'nın yeğeni olur. Böylece Nişafur'da uzun süre kalmanın yolunu da bulmuştur. Padişahın sarayına girmeyi başaran Köroğlu, kocakarıyı öldürüp atını padişahın geri alır.

14. Köroğlu, Kırat'ı bulmak için dua ile kıyafet değiştirir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Moruk Kadın adlı hikâyede Köroğlu, sarayın çevresini ve tavlayı kolaçan etmek için dua okuyarak kılık değiştirir. Bu durum, Köroğlu'nun aynı zamanda ermiş biri olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir.

Köroğlu'nun kıyafet değiştirmesinin sebeplerinden biri de, aşağıdaki gibi kendisine kimin daha çok sadık ve bağlı olduğunu anlamak içindir.

Moruk Kadın hikâyesinin sonunda Köroğlu, Kırat'ını Nişafur padişahından almayı başarıp Çandibil'e doğru giderken yolda çobanlarını görür. Hangi çobanın kendisine daha sadık olduğunu tespit etmek için yine dua ile kılığını değiştirir. Köroğlu, her çobandan ayrı ayrı koyun ister, biri dışında Köroğlu'na herkes koyun vermeyi kabul eder. Koyun vermeyen de Ali Rıza adlı çobandır. Köroğlu, en sadık çobanın Ali Rıza olduğunu görünce, çobanlara kimliğini açıklar (Nurmemmet 1996: 107).

15. Köroğlu Kırat'ı kurtarmak için tabip kılığına girer.

Köroğlu Destanı'nda Köroğlu'nun giydiği kıyafetlerden biri de tabip kıyafetidir. Köroğlu tabip kıyafetiyle elinden alınan atının yanına gider. Bu kıyafetle kimse onun Köroğlu olduğunu anlamaz. Çok huysuz olan ve yanına kimseyi yanaştırmayan Kırat da Köroğlu'nun tabip kıyafetinde geleceğini hissetmiştir.

Türkmenistan'da anlatılan Erhasan adlı hikâyede Köroğlu, Fulu Bey'in elinden Kırat'ını kurtarmak için tabip kılığına girer.

Köroğlu'nun bağında o yıl üzüm olmaz. Canı üzüm isteyen Köroğlu, Övez ile Kengan'ı Fulu Bey'in bağından üzüm getirmeye gönderir. Övez ve Kengan, bağdan üzümleri alırken tuzağa düşüp askerlere yakalanırlar. Fulu Bey, Kengan'ın karşılığında Köroğlu'nun atını ister. Bu amaçla Övez'i atı getirmesi için serbest bırakır. Övez, Köroğlu'na haberi verince Köroğlu Kırat'ı götürüp Kengan'ı kurtarmasını Övez'den ister. Kırat Fulu Bey'e verilir. Bir müddet sonra Köroğlu, Kırat'ını kurtarmaya gider.

“Sonra Köroğlu, Kırat'ının peşinden gitmek için Ağayunus, kırklar, Övez ve Kengan'la vedalaştı ve tek başına eline bir sopa alıp yola düştü. Nice yol yürüyüp Fulu Bey'in bağına geldi.

Bahçıvan:

“Ne yapıp yürüyen cansız sen?” diye sordu.

O zaman Köroğlu:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

“Ben şehir şehir gezen tabibim, maraz adam olsun, mezat olsun, mal olsun, marazını veririm.” dedi.

O zaman bahçıvan:

“Padişahın Göroğlu’ndan kıymet verip aldığı atı bizi, hiçbir kişiyi yanına yaklaştırmıyor. Önünden dışleyip arkasından tepiyor.” dedi (Nurmemmet 1996: 209-211).

Bahçıvan, gelen adamın tabip olduğunu öğrenince Fulu Bey’e haber verir. Fulu Bey de Köroğlu’nu atı iyileştirmesi için yanına çağırır. Köroğlu, tabip kılığıyla ata yaklaşır, bir fırsatını bulunca Kırat’ına atlar ve Fulu Bey’in memleketinden uzaklaşarak Chandibil’e gelir.

16. Köroğlu Kırat’ı kurtarmak için seyis kılığına girer.

Proben serisinin VIII. cildinde yer alan Meşhur Köroğlu Hikâyesi adlı metinde, Türkmenistan’da anlatılan Moruk Kadın adlı hikâyede olduğu gibi Ayvaz ve Kenan, Bolu Beyi’ne esir düşerler. Burada bağa üzüm için gidilmez, Bolu Beyi’nin bahçesindeki tel çiçeğinin getirilmesi için gidilir. Bu iş için Ayvaz ve Kenan gönüllü olurlar.

Ayvaz ve Kenan Bolu Beyi’nin bahçesindeki tel çiçeğini koparırlarken askerler tarafından yakalanırlar ve esir edilirler. Bolu Beyi bu esaretten kurtulmaları için Kırat’ı ister ve Ayvaz Kırat’ı getirmek için serbest bırakılır. Ayvaz, Köroğlu’na haberi ulaştırınca Köroğlu Kırat’ı vererek Kenan’ı kurtarır. Ancak Köroğlu Kırat’ın hasretine daha fazla dayanamaz ve seyis kılığına girerek atını Bolu Beyi’nden almaya gider. Köroğlu, Ayvaz ile Kenan’a şu şekilde hitap eder:

“Ben bu atın yoluna can baş feda ederim ve ele getiremezsem dünyada salık bana haram olsun, tez bana bir seyis esvabı getirin.” dedi.

Derhal tebdil-i came edüp bir ala seyis oldu ki her gören kırk yıllık seyis başı zannederlerdi. Hemen yalnızca yola revan olup, günlerde bir gün Bolu’ya dâhil oldu. Bolu Beyi’nin konağının karşısındaki kaveye gelüp oturdu.” (Radloff-Kunos 1998: 39-40).

Köroğlu, kahvedekilerin sorusu üzerine seyis olduğunu ve atlara baktığını söyler. Bolu Beyi’ne haber verilir ve böylece Köroğlu Kırat’ın yanına gitmenin yolunu bulmuş olur. Sonuçta Köroğlu, Kırat’ı Bolu Beyi’nden geri almayı başarır.

17. Köroğlu Kırat’ını Bolu Beyi’nden almak için derviş kılığına girer.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Silistrelî Hasan Paşa Kolu'nda Hasan Paşa, Döne Sultan'a karşılık, Keloğlan'dan Kırat'ı ister. Keloğlan da Kırat'ı çalmak için Çamlıbel'e gelir. Köroğlu'nun güvenini kazanan Keloğlan, Kırat'ı çalarak Silistre'ye getirir. Kırat'ın kaçırılmasının ardından kırk gün geçer. Köroğlu gam odasından çıkar ve Kırat'ı Hasan Paşa'dan geri almak için derviş kılığına girerek Silistre'ye gider. Bu arada Kırat kimseyi yanına yaklaştırmamaktadır. Hasan Paşa da Kırat'a Köroğlu gibi türkü söylenmesi için bir yarışma düzenler. Silistre'deki herkes Kırat için şiir yazmaktadır. Yolda bir çiftçiye rastlayan Köroğlu, çiftçinin Kırat için şiir yazdığını öğrenir. Bunun üzerine çiftçi, derviş kılığındaki Köroğlu'na sorar:

“Derviş baba sen attan anlar mısın?”

“Benim elimden birkaç iş gelir. Nalbantım, at çakarım. Âşığım, saz çalarım, söz söylerim. Baytarım, atlara bakarım, her bir şeyden anlarım. Falcılık, büyücülük gelir elimden.” (Kaftancıoğlu 1979: 89; Kaplan-Akalın-Balı 1973: 202-203).

Bunun üzerine çiftçi, Köroğlu'nu Hasan Paşa'nın sarayına götürür. Keloğlan derviş görüncü onun Köroğlu olduğunu anlar, fakat Köroğlu'nun sırrını ifşa etmez. Hasan Paşa'nın güvenini kazanan Köroğlu, Kırat'ın bakımını üstlenir. Hasan Paşa'nın veziri, dervişin Köroğlu olduğunu anlayınca Köroğlu Kırat'a biner ve rüzgâr gibi uçarak Silistre'den uzaklaşır. Köroğlu, aynı zamanda ırmak kenarında gezmeye çıkan Hasan Paşa'nın nişanlısı Menzil Hanım'ı da kaçıır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Köroğlu Destan'ında kahraman çeşitli kıyafetler giyerek zorlukların üstesinden gelmiştir. Aynı zamanda kıyafet değiştirme motifi kullanılarak olayların seyrinin değişmesi de sağlanmıştır. Köroğlu; hikâyelerde derviş, seyis, tabip, Kürt, âşık, sağdıç, bezirgân gibi kılıklara girmiştir. Bazen keleşlerinden birini derviş kıyafetinde esaretten kurtarmış, bazen Kürt kıyafetiyle keleşlerinin sayısını artırmak için yeni keleşler kaçırmış, bazen âşık ve derviş kıyafetiyle elinden alınmak istenen Kırat'ını kurtarmış, bazen de kıyafet değiştirerek kendisi veya keleşleri için güzel kızları Çamlıbel'e kaçıarak getirmiştir. Köroğlu'nun kıyafet değiştirmesindeki asıl amacı, tanınmama ve kimliğini gizlemektir. Böylece Köroğlu, aşılamayacak zorlukların üstesinden gelmiş olur. Ancak Köroğlu, hangi kıyafeti giyerse giysin olayların sonunda Köroğlu olduğu açığa çıkar.

KAYNAKÇA

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

-
- ALPTEKİN Ali Berat, “Koroğlu Hikâyesi’nin Bolu Beyi Kolundaki Millî ve Beynelmîl Motifler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 22, Şubat 1983, s. 105-124.
- ALPTEKİN Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Ankara 1997.
- BAKIRCI Nedim, *Niğde Masalları*, Niğde 2006.
- BAYAZ Hüseyin, *Koroğlu Antep Rivayeti*, İstanbul 1981.
- ERGİN Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul 2001.
- KAFTANCIOĞLU Ümit, *Koroğlu Kol Destanları*, İstanbul 1979.
- KAPLAN Mehmet-Mehmet AKALIN-Muhan BALI, *Koroğlu Destanı*, Ankara 1973.
- NURMEMMET Annagül, *Goroğlu Türkmen Halk Destanı-Goroğlu Türkmen Halk Dessany*, 3. Cilt, Ankara 1996.
- RADLOFF Wilhelm-İgnaz KUNOS, *Proben der Volkslitteratur der Türkischen Stamme VIII*, (hzl. Saim Sakaoglu-Metin Ergun), Ankara 1998.
- SAKAOĞLU Saim, *Dede Korkut Kitabı*, I. Cilt, Konya 1998.
- THOMPSON Stith, *Motif Index of Folk-Literature*, 4. Cilt, New York 1966.
- THOMPSON Stith, *The Folktale*, New York 1946.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*